
Kulturhistorie

Hovedgårdsregistrering i Fyns Amt

Årup kommune

Herregaarden Erholm i Fven.

Skemaer og kort

1995

 Fyns Amt
Natur- og vandmiljøafdelingen

Forsidebillede: Erholm

**Hovedgårdsregistrering
i Fyns Amt**

Skemaer og kort

Udgivet af: Fyns Amt
Natur- og vandmiljøafdelingen
Ørbækvej 100, 5220 Odense SØ
Telefon: 66 15 94 00

Kortmateriale:

Udgivet af **Fyns Amt**

Grundmateriale: KMS copyright

Tryk: Fyns Amt
ISBN 87 7343 221 0

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	side 1
Oversigtskort	side 2
Kommunekort	side 3
Billeskov	side 5
Erholm	side 17
Søndergårde	side 29

FORORD

Igennem de senere år har Fyns Amt arbejdet med registrering af de kulturhistoriske forhold vedrørende 123 fynske hovedgårde. Amtet er nu nået til at kunne offentliggøre resultaterne. Den foreliggende rapport er den første udgivelse i afrapporteringen af de kulturhistoriske undersøgelser.

Der udgives i alt 25 kommunebaserede skemarapporter, som formidler de grundlæggende kildeoplysninger, de vigtigste sammenfatninger samt væsentlige kort. Kun kommuner som rummer flere end 2 hovedgårde har deres egen rapport. Ullerslev er derfor trykt sammen med Nyborg, Nørre Aaby med Middelfart og Munkebo med Langeskov. Marstal -, Ærøskøbing -, Tommerup - og Vissenbjerg kommuner indgår ikke i afrapporteringen, idet de ikke rummer nogen hovedgårde. Til skemaerne er udarbejdet en særskilt nøgle, og derudover publicerer Fyns Amt en sammenfattende rapport og en planlægningsrapport. Skemaoplysningerne er indsamlet af Odense Universitet/Kerteminde Museum under ledelse af museumsinspektør, doktor phil. Erland Porsmose.

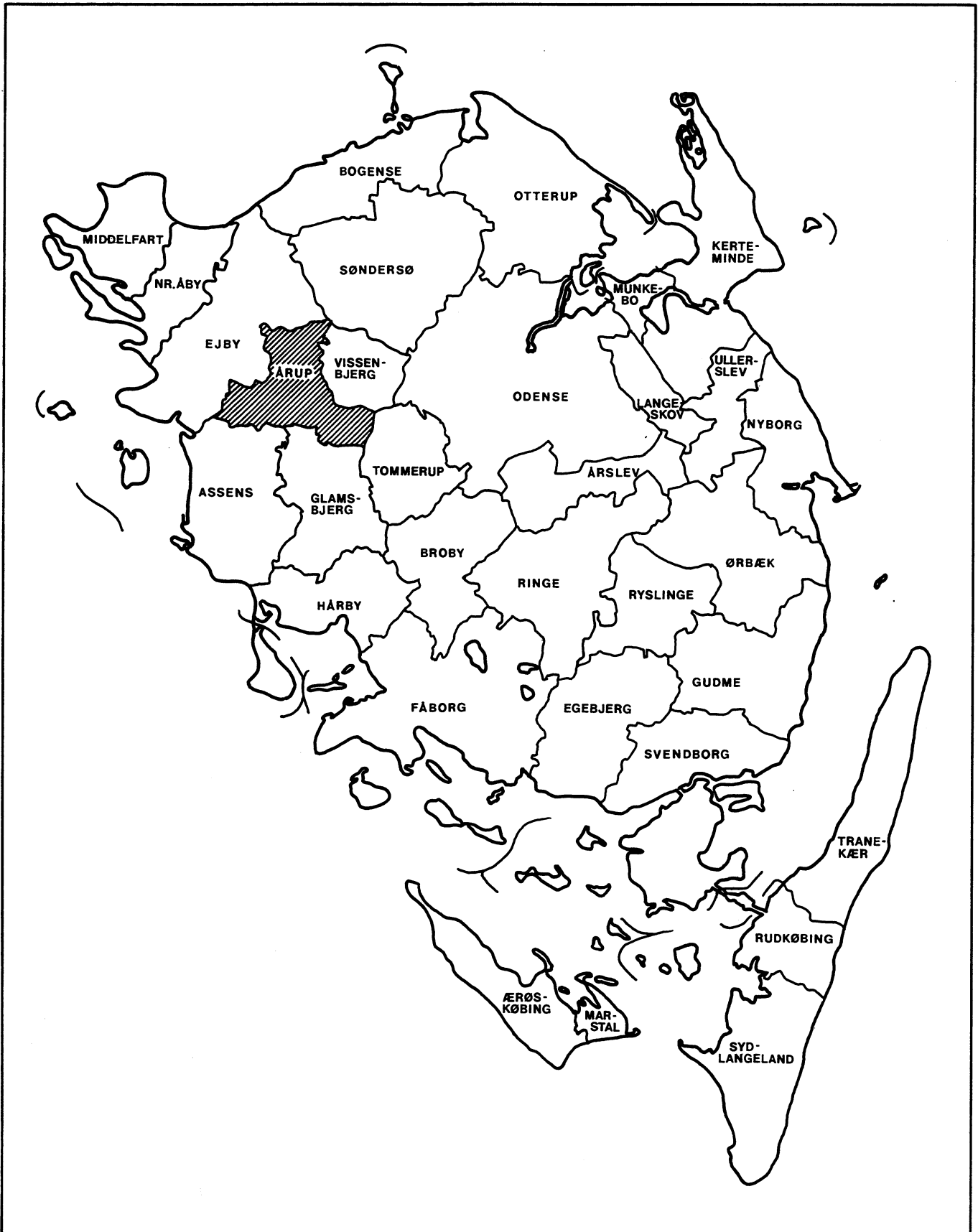
Det er Fyns Amts håb, at skemamaterialet kan blive til gavn for såvel forskere og lokalhistoriske interesserede, som offentlige administratorer mhp. planlægning. Skemaerne sammenfatter på systematisk måde al rimelig tilgængelig viden, sat op så oplysningerne bliver sammenlignelige fra hovedgård til hovedgård. Herudover er anvendt et stort fond af detaljerede og svært tilgængelige oplysninger fra Erland Porsmoses private kildeoptegnelser.

Nøglen forklarer punkt for punkt hvorfra skemaoplysningerne stammer, og hvori (de væsentligste) eventuelle kildekritiske problemer består. Derudover letter nøglen forhåbentligt forståelsen af det til tider ret indforståede fagsprog.

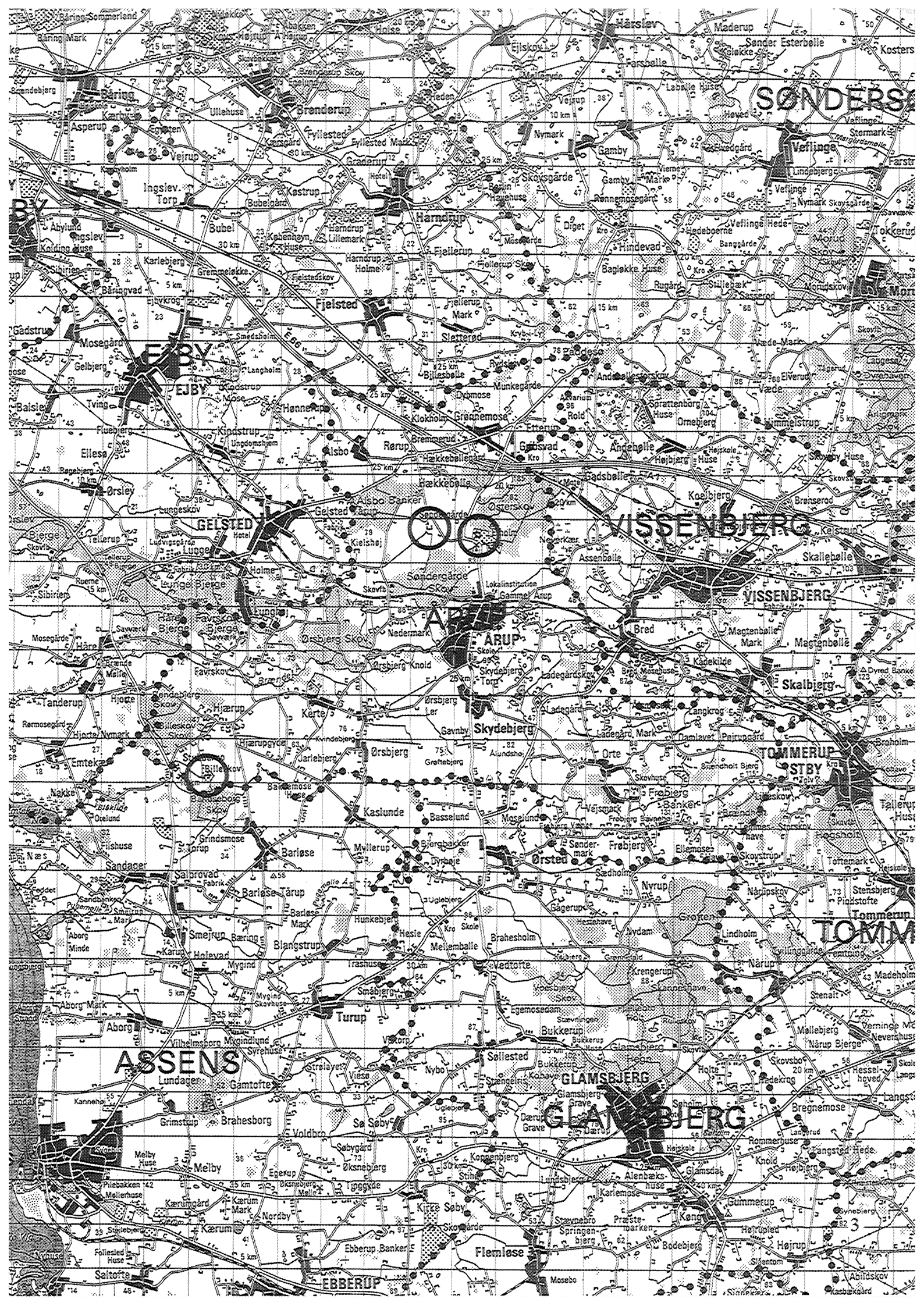
Det skal præciseres, at vurderingerne på skema 6 er udtryk for en **ren kulturhistorisk vurdering**, tilvejebragt på baggrund af skemaer og kort. Den er derfor ikke nødvendigvis udtryk for Fyns Amts endelige opfattelse af bevaringsværdierne og det planlægningsmæssige syn på de fynske hovedgårde.

Erland Porsmose har udarbejdet den endelige vurdering. Stud.mag. Dorte Nørregaard Madsen og museumsinspektør Ellen Dalsgård har indsamlet skemaoplysningerne samt udarbejdet udviklingsbeskrivelser efter 1800.

Redaktion cand.mag. Anders Myrtue

Årup Kommune

Billeskov

Fyns Amt	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

Navn: Billeskov	Tidligere navn:
--------------------	-----------------

Bemærkninger: Nævnt første gang ca. 1600 (Jacob Madsens visitatsbog). Opkaldt efter Steen Bille til kærsgård.

Anlægstidspunkt: 1580'erne	Anlægsform: enestegård
-------------------------------	---------------------------

Bemærkninger: Billeskov er dels opstået ved rydning af skov, dels ved nedlægning af 2 gårde i Gunderskov. 1667 blev yderligere 2 gårde i Torpeskov lagt under Billeskov, ligesom en gård i Hjarup blev lagt under hovedgårdstaksten.

Ejere:	
1589 Steen Bille	Fælles ejer med nabogården:
1661 Anne Gyldenstjerne	Wedellsborg
1676 Jørgen Brahe	
1716 Jørgen Lauritsen	Grevskabet:
1728 Anders Hviid	Wedellsborg 1777
1738 Fr. Farenhorst	fri ejendom 1926
1772 Laurids Lindegård	
1777 Ludvig Fr. Wedell	
1926 delvis udstk. Resten under Wedellsborg.	
1988 Enkelensgrevinde Wedell	

Historiske tildragelser:

Fyns Amt	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

Ejerlavet omkring år 1800

a. **Hoved- og avlsbygninger:** Hoved- og avlsbygninger udgår et samlet ikke-sammenbygget anlæg. Hovedbygningen består af en enkelt fløj mod øst. Avlsbygningerne består af tre fløje. åbne mod øst.

b. **Placering i ejerlavet:**

Ejerlavets ressourcer: Overvejende agerjord med mindre indhold af skov.

Placering: Randplaceret.

Orientering: Agerorienteret.

c. **Øvrige bygninger i ejerlavet:** Der er aftegnet fem huse i den nordlige del af ejerlavet, som alle er beliggende langs "hovedfærdselsårene".

Driftsøkonomi

a. **Areal år 1800:** 212 ha.

Antal marker: 6

heraf i årlig brug: 3

b. **Dyrket areal år 1682:** 158 tdr.ld.

Vangebrug: 2/2

Hartkorns sammensætning (i % af agerhartkorn):

1. bon: 30

1.+ 2. bon: 84

eng: 4

skov: 0

græs: 0

Bemærkninger: 1682: 16 malkekøer, 8 øksne, 22 ungnød.

Jordbundsforhold og afgrænsning

Landskabsform: G. Vestfyn. Moræneflade med israndsbakker.

Jordbund: Blanding af sand, ler og grus.

Naturlig afgrænsning: Ejerlavet er ikke naturligt afgrænset mod Hjørup.

Fyns Amt	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

Relikt-vurdering

Reliktvurderingen er foretaget på grundlag af sammenligninger af kort fra omkring år 1800 og år 1880 med nutidige kort og luftfoto	Velbevaret struktur	Delvis bevaret	Opløst struktur	Bemærkninger
<p>Bygninger:</p> <p>Hovedbygningen har samme beliggenhed som tidligere.</p> <p>Avlsbygningens sydlige fløj er væk, men vest herfor er der bygget en større bygning.</p> <p>De fleste af husene ligger der stadig.</p> <p>Bebyggelsesgraden er ændret lidt, idet der er bygget enkelte nye huse langs vejene i den nordlige del.</p> <p>Andre anlæg:</p> <p>Haveområdet er blevet udvidet mod vest.</p> <p>Gærdene omkring og i Billeskov er velbevaret, men de øvrige er væk.</p> <p>Skove og vådområder:</p> <p>Skovarealerne og enkelte, mindre vådområder er bevaret.</p> <p>Særlige relikter:</p> <p>Voldstedet umiddelbart øst for hovedbygningen er bevaret med vandfyldte grave. Ifølge Trap skulle der være et yderligere voldsted, men det ses ikke på kortene.</p> <p>Arkæologiske interesser:</p>	x			Hovedbygningen bygget i 1796.
		x		Avlsgården bygget i 1748?.
	x			
		x		
		x		
			x	
	x			

Tidspunkt for ændringer:

Ændringerne i ejerlavet er hovedsageligt sket efter 1890, dog er den nye vestfløj til avlsgården opført før 1890.

Fyns Amt	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

Hovedgårdstaksten

			1662	1688	1770	1864	1870	1903	1956	
Tønder hartkorn			57	28 +2	28 +2	27	27	25	17	
Bemærkninger: + skovskyld.										

Fæstegodset

			1662	1688 ¹	1770	18	1870	1903 ²		
Tønder hartkorn			110	1083	215	-	-	1714		
Bemærkninger: 1) incl. fæstegodset til Østrupgård og Hvedholm. 2) incl. fæstegodset til hele grevskabet Wedellsborg.										

			1662	1688 ¹	1778	18	18	1903 ¹		
Antal gårde			16	150	52	-	-	280		
Heraf i hovedgd. sognet			5	-	11	-	-	16		
Antal huse				116	7	-	-	305		
Heraf i hovedgd. sognet				-	3	-	-	24		
Fæsteenheder ialt				266	59	-	-	585		
Bemærkninger:										

Godsfordelingen

	1662	1688	1778	18			
Antal bebyggelser hvor hovedgården har fæstegods	11	-	13	-			
Heraf samlinger på min. 3 gårde	2	-	7	-			
Antal egeliserede samlinger af gårde	1	-	0	-			

Hoveri

Antal hoveripligtige enheder o. 1770: 16	
Hoveriets omfang pr.gs. gård i 1773:	a) pløjedage b) spanddage 11½ c) gangdage 25½
Bemærkninger:	

Fyns Amt	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

Udviklingsbeskrivelse

a. Indtil cirka 1800:

I 1580'erne opbyggedes hovedgården Billeskov af bl.a. gårde i Gunderskov. Inden 1667 lagdes endvidere de 2 gårde, Torpeskov, under hovedgården, og inden 1690 yderligere jorden fra en gård i Hjærup. Hovedgården opnåede herved en beskeden størrelse på 28 tdr.htk. i 1688, hvilket bibeholdes frem i 1900-tallet.

Agerjordens omfang var i 1682 158 tdr.ld., der dyrkedes i tovangsbrug, og boniteten var i overkanten af herredsgennemsnittet. Der var noget eng og god skov (2 tdr.htk.) under hovedgården, der i 1682 havde en besætning på 46 kreaturer, heraf 16 malkekøer.

Billeskov er en typisk skovhovedgård. I 1664 vurderedes skoven til 160 svins olden. Godset var i 1661 på 23 gårde, 1 mølle og 3 huse, da Anna Gyldenstjerne til Hvedholm og Østrupgård erhvervede det. I 1778 var bøndergodset øget til 52 gårde. Året forinden var Billeskov blevet indlemmet i grevskabet Wedellsborg. En ny hovedbygning opførtes 1746. Godset til hovedgården lå forholdsvis spredt. I 1662 var den lille landsby Barløse Tårup egaliseret.

b. Efter cirka 1800:

Hovedgårdsejerlavet havde o. 1800 et areal på 212 ha. O. 1903 opgøres avlsgårdens areal til 135 ha, hvoraf 130 var ager og 2 eng. Skovarealet blev opgjort sammen med grevskabet Wedellsborgs øvrige skove. I forbindelse med grevskabets afløsning i 1926 blev der afgivet 50 ha fra Billeskov til staten. I 1988 blev agerarealet opgjort til 67 ha.

Fæstegodset blev efter Billeskovs indlemmelse i grevskabet Wedellsborg i 1771 opgjort sammen med grevskabets øvrige fæstegods. O. 1770 var der 16 gårde, som skulle gøre hoveri til Billeskov. O. 1903 var der 12 fastansatte, 3 daglejere og 2 ekstra folk i roe- og høsttiden.

Hovedgårdstaksten forholder sig konstant o. 27 tdr.htk. i hele 1800-tallet. I forbindelse med afgivelsen af jord til staten falder den til 17 tdr.htk. i 1926. Jorden var delt op i 6 marker o. 1770, hvoraf de 3 blev dyrket årlig. O. 1903 var der 2 markskifter på hhv. 9 og 6 marker. I begge skifter lå den ene mark brak, mens hhv. 1 og 2 lå med kløver og græs. Der var da 60 køer og 25 stk. ungvæg og kalve, og der produceredes 100 fedesvin årligt.

Billeskov hørte under grevskabet Wedellsborg fra 1771 til 1926. Herefter overgik den sammen med det øvrige grevskab til fri ejendom. Men forblev under samme ejer som Wedellsborg.

Fyns Amt	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Typologisk vurdering: interesse.**

1. Billeskov er anlagt som hovedgård o. 1580 ved nedlæggelse af 2 gårde, Gunderskov i Hjørups skovrige sydøstlige del af ejerlavet. I 1600-tallet nedlagdes yderligere 3 gårde, så hovedgården nåede et beskedent niveau af 30 tdr.htk. Billeskov er randplaceret i sit ejerlav, orienteret mod ager og eng, af karakter er den skovgård.
2. Billeskov blev i høj grad en ledsagergård for større godser, fra 1777 således Wedellsborg. Antallet af hoveripligtige fæstegårde i 1600-1700-tallet lå på blot 16. Godset fik ingen særlig status. I 1926 udparcelleredes Billeskov delvis i forbindelse med lensløsningen.
3. Hovedbygning fra 1796. Avlsgården er delvis fra 1700-tallet.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig anlægstype med forholdsvis få udviklingsmæssige karakteristika. Godset opnåede ingen dominerende position, og hovedgården udparcelleredes delvist i 1900-tallet.

Relikt-vurdering: interesse.

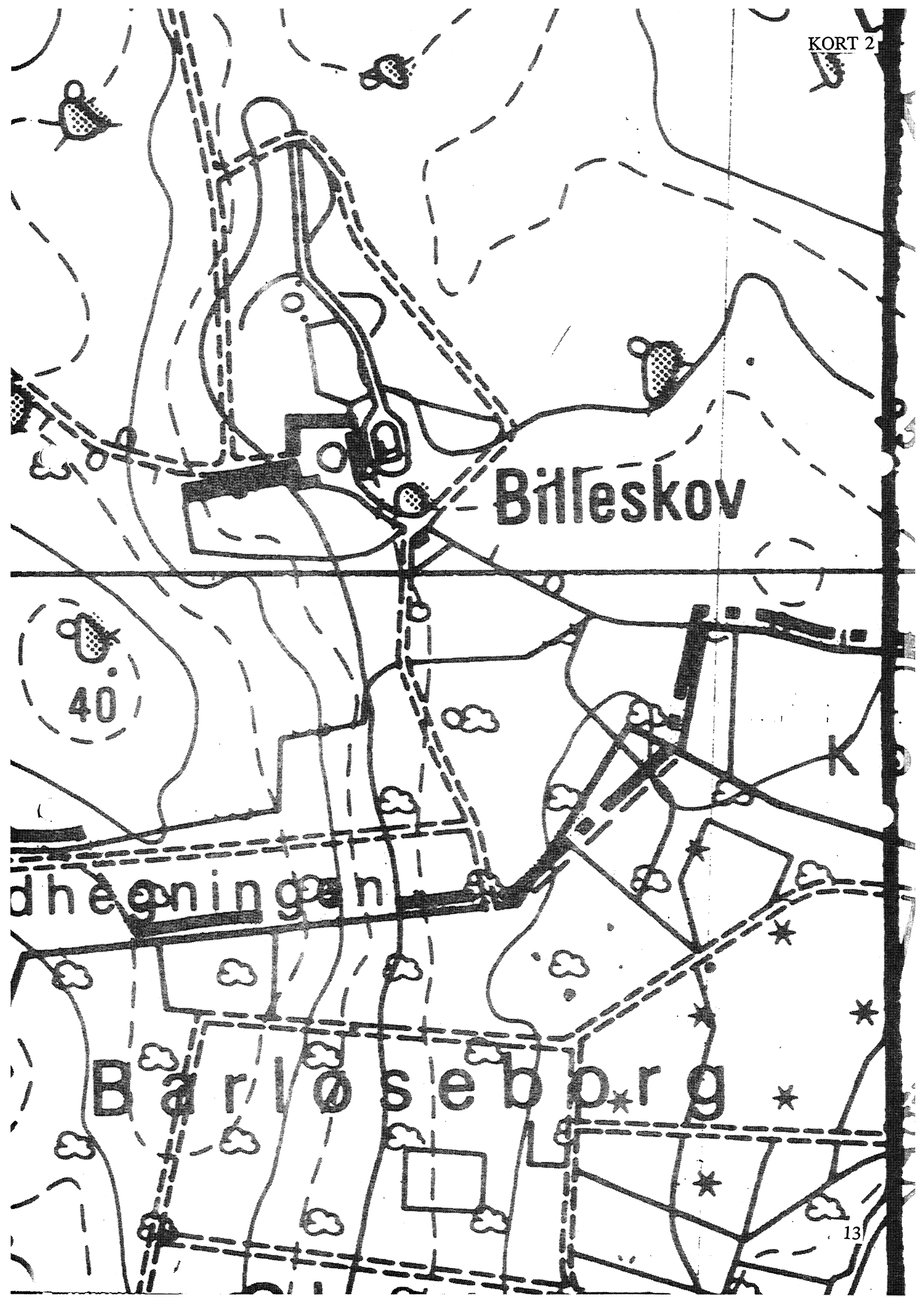
1. Hovedbygningen fra 1700-tallet er bevaret. Avlsgården er markant ombygget i 1800-tallet. Haveområdet med voldstedet fra ca. 1580 er bevaret.
2. Ejerlavet har bevaret skovarealer og enkelte mindre vådområder samt en del gærder. Bebyggelsesgraden er ændret noget ved nybebyggelse.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: Tomterne af skovgårdene Gunderskov og Torpeskov.

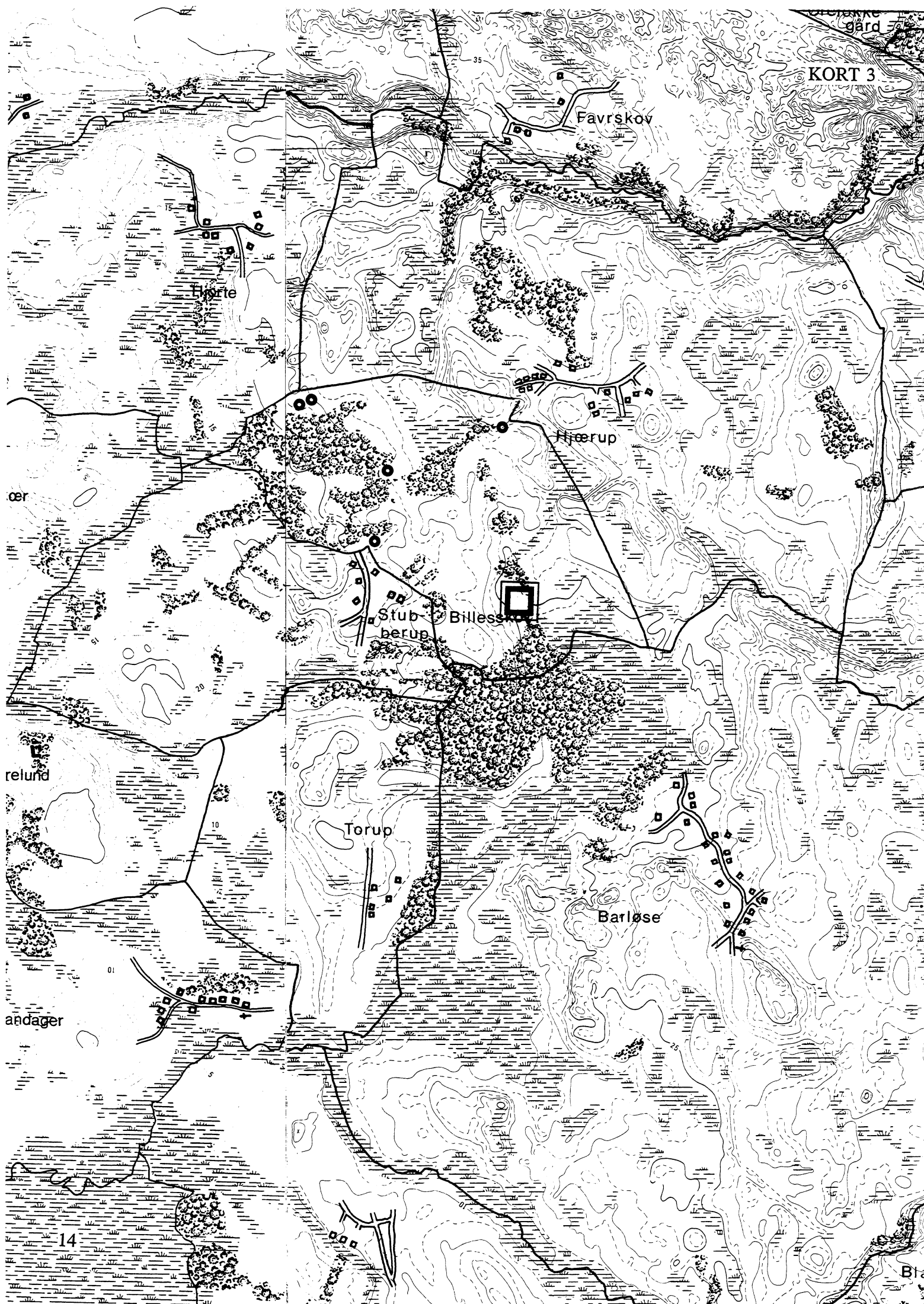
Billeskov

dhøeningen

Barloseborg

40

Favrskov

Hjørup

Stubberup Billeskov

Torup

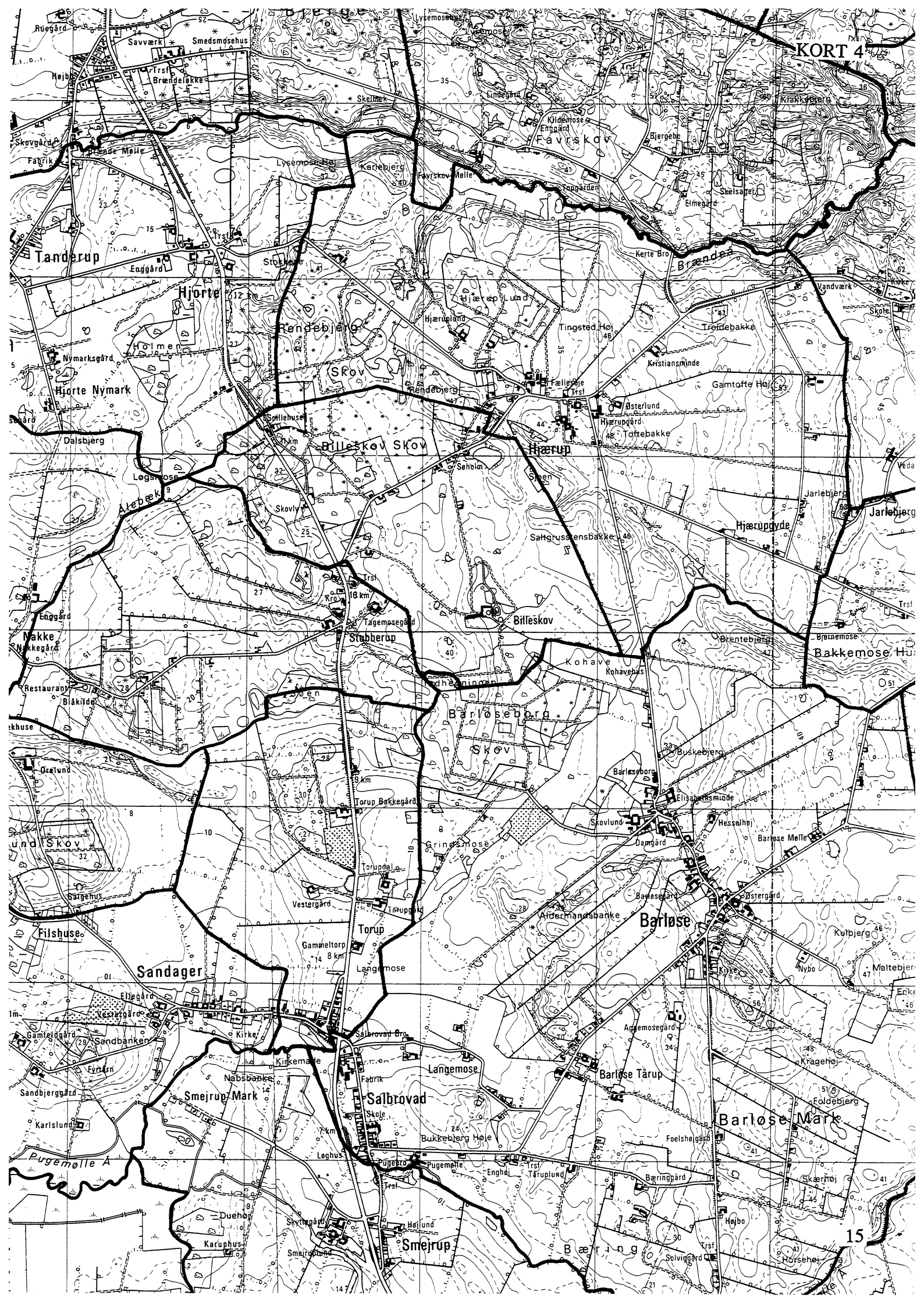
Barløse

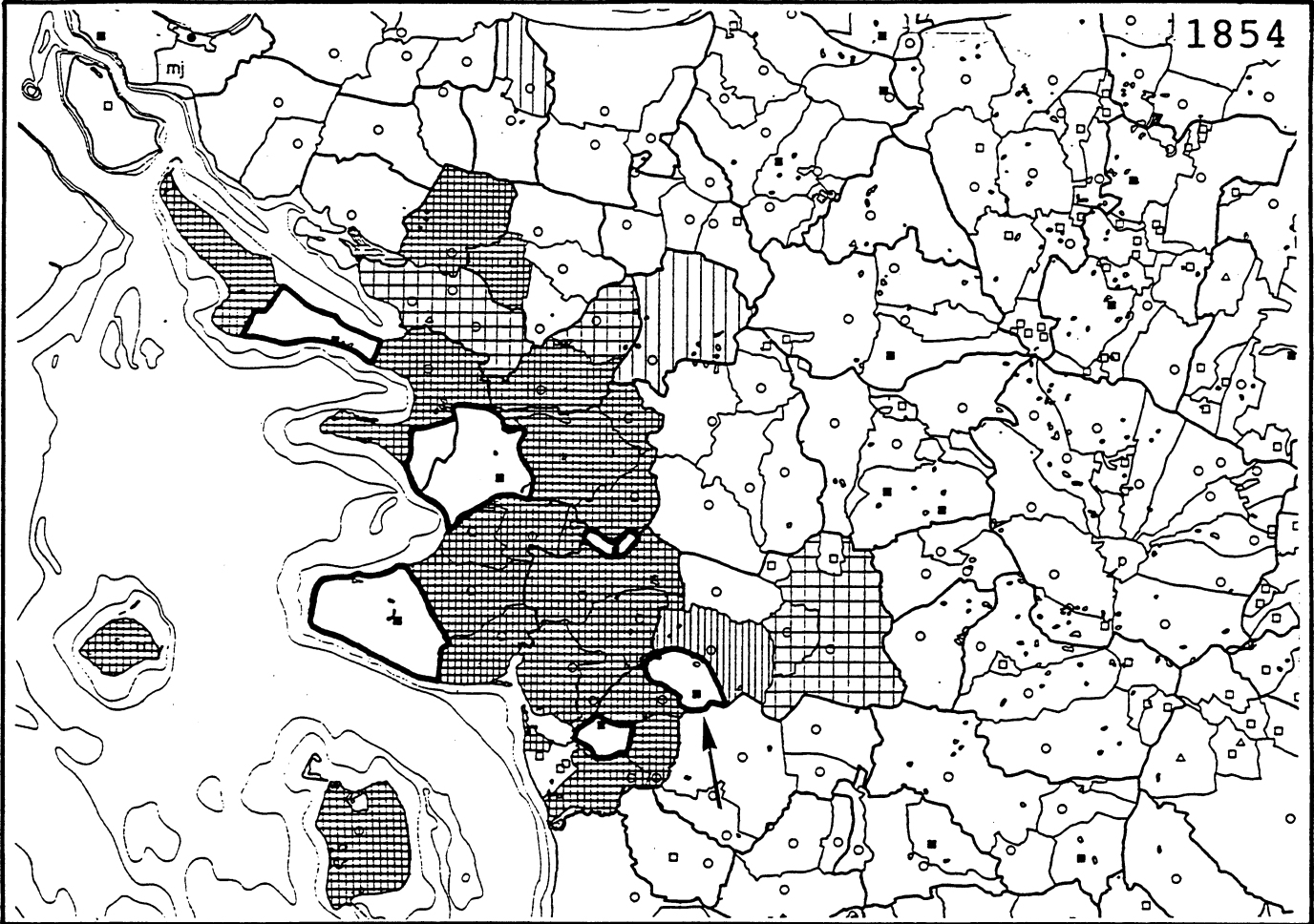
Hørte

ør

relund

andager

Erholm

Fyns Amt	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	-------------------------	-------------------------	-----------------------

Navn: Erholm	Tidligere navn:
<p>Bemærkninger: Nævnt første gang i 1560 i formen Erholm. Forledet er sandsynligvis "Ær" i betydningen løn eller ahørn, efterledet holm betyder lille ø.</p>	

Anlægstidspunkt: middelalder	Anlægsform: enestegård
<p>Bemærkninger: Ved udgangen af middelalderen var Erholm kun en mindre hovedgård, men i 1600-tallet udvides hovedgården ind i Hækkebølles ejerlav.</p>	

<p>Ejere: ca. 1500 Claus Eriksen Ravensberg ca. 1500 Helvig Hardenberg 1599-1640 ukendte ejere 1640 Torben Gabrielsen Akeleye 1651 F. v. Ahrenstorff 1664 Poul Ulrich Pestel 1685 Erik Nielsen 1699 Lyder Spleth 1720 Andreas Simonsen Cederfeldt de Simonsen</p>	<p>Fælles ejer med nabogården Søndergårde 1759. Stamhuset 1761-1927</p>
--	--

<p>Historiske tildragelser: Claus Ravensberg, der ejede Erholm fra 1500, var høvidsmand på Københavns Slot under Chr. II, men skiftede parti til Frederik I. Han blev på Nakkebølle taget til fange og tvunget til at love grev Christoffer lydighed. Ved Chr. III's tronbestigelse blev han helt og holdent tro mod denne konge. Hans W. Cederfeldt de Simonsen var fra 1814 stiftamtmand over Fyn.</p>

Fyns Amt	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	-------------------------	-------------------------	-----------------------

Ejerlavet omkring år 1800

a. **Hoved- og avlsbygninger:** Hovedbygningen og avlsbygningerne er bygget sammen. Hovedbygningen ligger sydligst i anlægget ud mod haven. Avlsbygningerne udgør et trefløjet anlæg åbent mod nord. Øst herfor ligger der et mindre hus. Mod nordvest ligger det ligeledes et hus.

b. **Placering i ejerlavet:**

Ejerlavets ressourcer: Blandingsøkonomi med ager, eng og skov.

Placering: Randplaceret

Orientering: Agerorienteret

c. **Øvrige bygninger i ejerlavet:** Der er aftegnet tre huse i ejerlavet. Det ene ligger ved den nordøstlige ejerlavsrånd ("Bødkerhuset"). Det andet ligger ved den sydvestlige ejerlavsrånd (Mads Skyttes hus). Det tredje ligger mod nordvest ("Hegnetshus").

Driftsøkonomi

a. **Areal år 1800:** 646 ha incl. Søndergårde

Antal marker: 7

heraf i årlig brug: 3

b. **Dyrket areal år 1682:** 66 tdr.l.d.

Vangebrug: 2/1

Hartkorns sammensætning (i % af agerhartkorn):

1. bon: 32 1. + 2. bon: 87 eng: 14 skov: græs: 1

Bemærkninger:

Jordbundsforhold og afgrænsning

Landskabsform: K.Vissendbjerg. Moræneflade med terrænskrænter og morænebakker.

Jordbund: Overvejende moræneler med større indhold af sand og tørv.

Naturlig afgrænsning: Erholm - Søndergårde ejerlav er ikke naturligt afgrænset mod nord.

Fyns Amt	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	-------------------------	-------------------------	-----------------------

Relikt - vurdering

Reliktvurderingen er foretaget på grundlag af sammenligninger af kort fra omkring år 1800 og år 1880 med nutidige kort og luftfoto	Velbevaret struktur	Delvis bevaret struktur	Opløst struktur	Bemærkninger
<p>Bygninger: Hovedbygningen er flyttet mod nord-vest og er nu en øst-vestgående bygning med to mindre tværfløje. Nord for hovedbygningen ligger der to længer (staldlænger?)</p> <p>Avlsgården er ligeledes flyttet, men i dette tilfælde mod øst, hvor der er opført et to-fløjet anlæg med mindre bygninger tilknyttet.</p> <p>Det ene hus er væk, mens de to andre er der endnu.</p> <p>Bebyggelsesgraden er ikke ændret ved nybebyggelse.</p> <p>Andre anlæg: Haveområdet er som hovedgården flyttet mod nordvest.</p> <p>Skove og vådområder:</p> <p>Ikke-ager arealer: Skovarealerne er bevaret, men udvidet. Engområderne er opdyrket.</p> <p>Særlige relikter:</p> <p>Arkæologiske interesser: Den gamle hoved- og avlsgårds tomt er frilagte.</p>	X	X	X	<p>Hovedbygning opført 1850-54. O.1900 er den blevet moderniseret, og trappetårnet opførtes.</p> <p>Avlsgård nedbrændt og nyopført 1866 og 1960.</p>
<p>Tidspunkt for ændringer: Ændringerne ved bygningerne er hovedsageligt sket før 1880. Skovarealerne er ligeledes blevet udvidet på dette tidspunkt, men der ses endnu en del vådområder på dette tidspunkt.</p>				

Fyns Amt	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	-------------------------	-------------------------	-----------------------

Hovedgårdstaksten

			1662	1688	1770	18	18 70	1903	1956	
Tønder hartkorn			18	18	pr opr 18 11		53	48	38,1	
Bemærkninger:		skov:		5	5	1		8		

Fæstegodset

			1662	1688	17 70	18	18	1903		
Tønder hartkorn			0	26	313			48		
Bemærkninger:										

			1662	1688	1773	18 44 ¹⁾	18 62 ¹⁾	1903 ¹⁾		
Antal gårde			0	4	51	92	45	10		
Heraf i hovedgd. sognet				0	19	31	20	7		
Antal huse				0	6	60	81	35		
Heraf i hovedgd. sognet				0	1	26	32	26		
Fæsteheder ialt				4	57	152	126	44		
Bemærkninger	1862 og 1903	er Erholm og Søndergårde.								

1) Tallene omfatter hele stamhuset Erholm

Godsfordelingen

	1662	1773	18 44			
Antal bebyggelser hvor hovedgården har fæstegods	0	17	42			
Heraf samlinger på min. 3 gårde		8	11			
Antal egaliserede samlinger af gårde		3	11			

Hoveri

Antal hoveripltige enheder o. 1770: 34	
Hoveriets omfang pr. gs. gård:	a) pløjedage 11
	b) spanddage 21
	c) gangdage 46 + hel hovning
Bemærkninger:	år 1773

Fyns Amt	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	-------------------------	-------------------------	-----------------------

Udviklingsbeskrivelse

a. Indtil cirka 1800:

Erholm er formentlig anlagt som enestegård i Rørup sogns skovklædte sydlige del. Meget muligt har den allerede fra anlæggelsen været hovedgård, hvad navnet tyder på. Den omtales som hovedgård fra 1500-tallets første halvdel. Hovedgården var et ganske beskedent anlæg, men i 1735 udvidedes ejerlavet ved inddragelse af jord fra nabolandsbyerne Årup og Hækkebølle. I 1759 forenedes Erholm med nabo-hovedgården Søndergårde. De to gårdes jorder stødte op til hinanden.

Hovedgården havde i 1682 et dyrket areal på kun 66 tdr.ld., der blev drevet i trevangsbrug. Boniteten var til gengæld god, og der var store engarealer til hovedgården. Skovene var betydelige og takseredes i 1688 til 5 tdr.htk. Bøndergodset var uhyre beskedent, men fra 1679 tilkøbtes gods i stor stil. I 1718 var bøndergodset på 136 tdr.htk. I 1719 tilkøbtes fra kronen 97 tdr.htk. tidligere ryttergods. I 1759 tilkøbtes Søndergårde hovedgård med i alt 410 tdr.htk. I 1773 lå der til Erholm 51 gårde, hvoraf de 19 lå i hovedgårdssognet. Godset var spredt beliggende som følge af den lejlighedsvis forøgelse af godstilligheden.

I 1761 oprettedes Erholm-Søndergårde til stamhus. Stamhuset havde jus patronatus til Rørup, Gelsted, Skydebjerg og Orte sogne.

b. Efter cirka 1800:

I begyndelsen af 1800-tallet var den frie hovedgårdstakst på 18 tdr.htk., 11 tdr.htk. blev tillige drevet under hovedgården, men var ikke skattefrit hartkorn. Ved dræningsarbejder i perioden 1836-99 blev flere vådområder inddraget. Ved frasalget af fæstegodset i midten af århundredet oprettedes avlsgårdene Hækkebøllegård og Kielsingård. Ved lensafløsningen blev til udstykning afgivet 250 tdr.ld. fra Hækkebøllegård og Kielsingård, og noget blev tilkøbt fra Søbysøggård for at videregives til udstykning.

Erholms tilliggende er i dag 233 ha. Søndergårdes areal er 261 ha. Omkring år 1800 var alt bøndergodset udskiftet, husmændene havde i langt de fleste tilfælde fået tillagt jord. Gårdmandshoveriet blev tidligt afløst, i stedet husmandshoveri uden betaling.

Fæstegodset bestod 1844 af 92 gårde og 60 huse. Fra 1851 og fremefter blev fæstegodset solgt. På hele stamhuset var der kun 10 gårde tilbage i 1903.

O.år 1800 var der til gården 10 marker, tre, der blev drevet med byg, rug og havre, en brakkes, en slæes, fem hviler. Besætningen var på 110 køer, 4 tyre, 20 stk. ungkvæg, 14 heste og 10 får.

Erholm var i hele perioden hovedbesiddelsen i stamhuset. Søndergårde blev benyttet til forpagterbolig, og fra 1876 var der her mejeri. I 1933 blev Søndergårde overdraget til Hans Cederfeldt de Simonsen. Han var den første af besidderfamilien, der tog ophold på gården.

Fyns Amt	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	-------------------------	-------------------------	-----------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Typologisk vurdering:** interesse

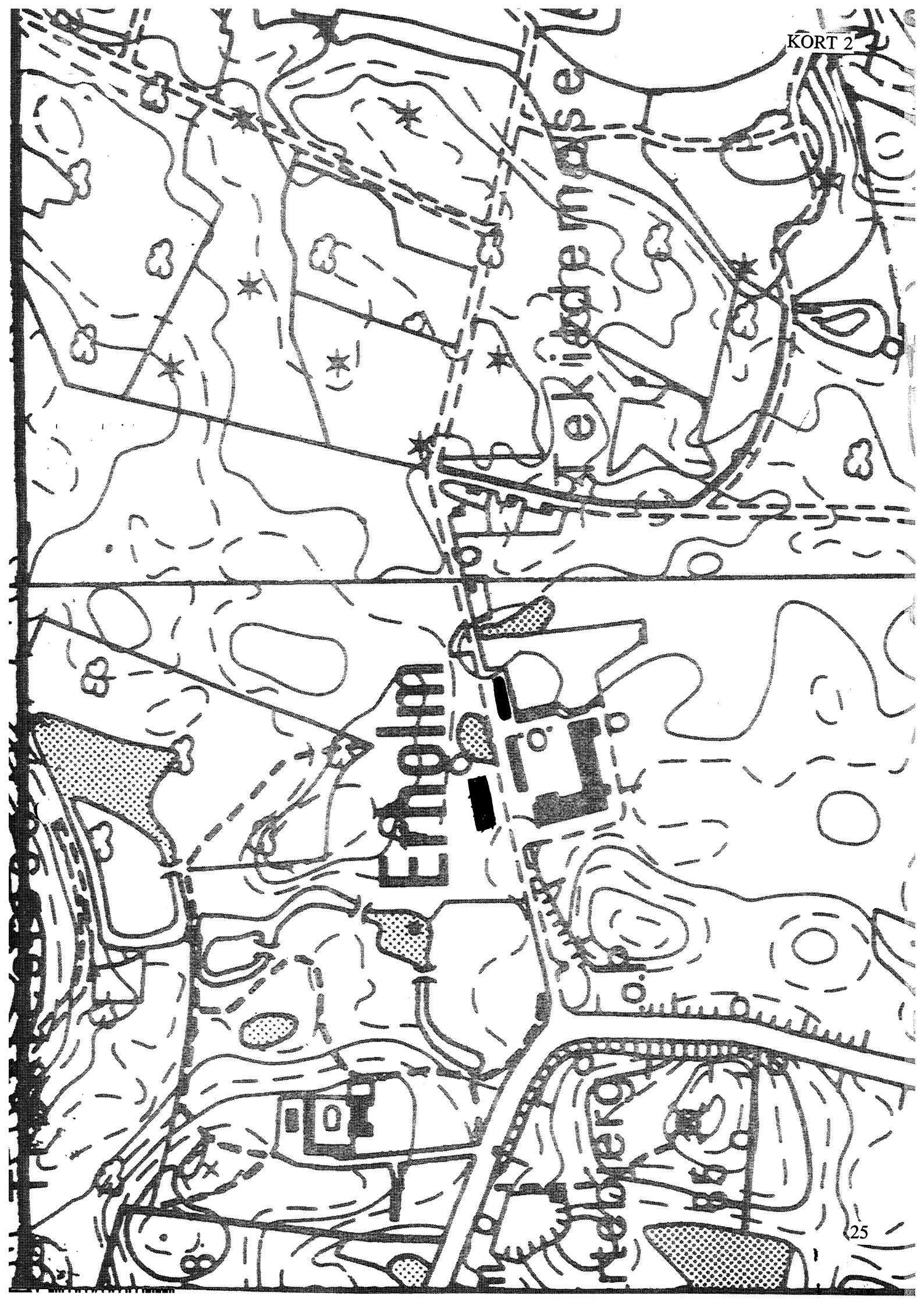
1. Erholm er anlagt som skovenestegård i senmiddelalderen. Meget muligt har den allerede fra anlæggelsen været hovedgård. Den omtales som sådan i 1500-tallets første halvdel. Hovedgården er randplaceret i sit ejerlav og har agerorientering.
2. Hovedgårdsejerlavet var ganske beskedent, indtil det udvidedes i 1730'erne og i 1759 lagdes sammen med Søndergårde. Samtidig voksede tilliggendet, således at de to godser, da de blev oprettet til stamhus i 1761, alt i alt havde et hartkorn på 870 tdr.htk. Fra 1851 påbegyndtes frasalget af fæstegodset.
3. Den nuværende hovedbygning er nyopført i 1850-54. Avlsgården er nyopført i 1960.

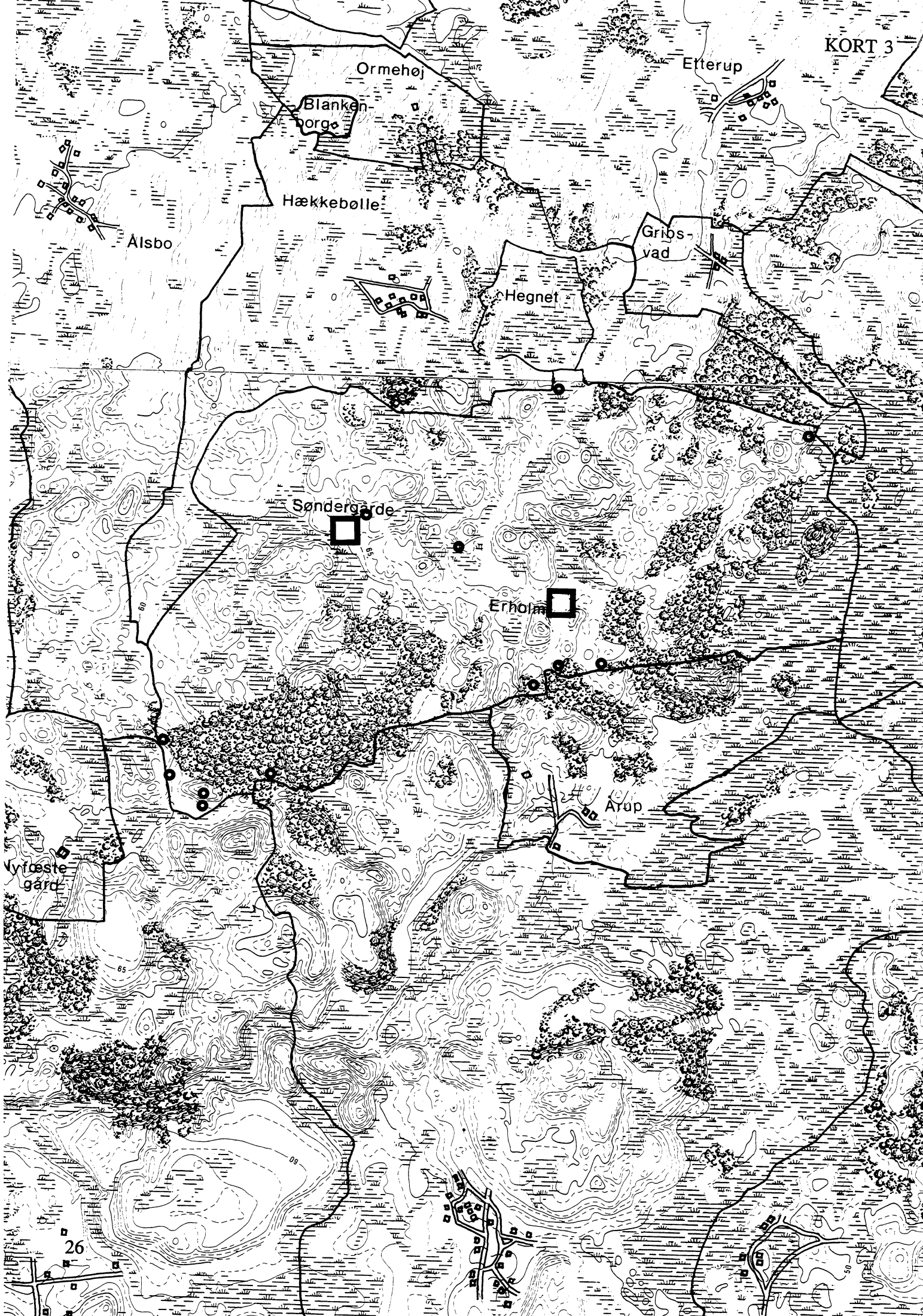
Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med en påfaldende sen godsudvikling. De nuværende bygninger stammer fra 1800-1900-tallet.

Relikt-vurdering: interesse

- 1) De oprindelige bygninger er ikke bevaret. Den nuværende hovedbygning er fra 1850-54. Avlsgården fra 1960.
- 2) Ejerlavet er ikke præget af nybebyggelse. Skovarealerne er bevaret. Engarealerne er opdyrket.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: Tomten af den gamle hovedgård og ladegård er frilagte.

Ormehøj

Etterup

Blankenborg

Hækkebølle

Alsbo

Gribsvad

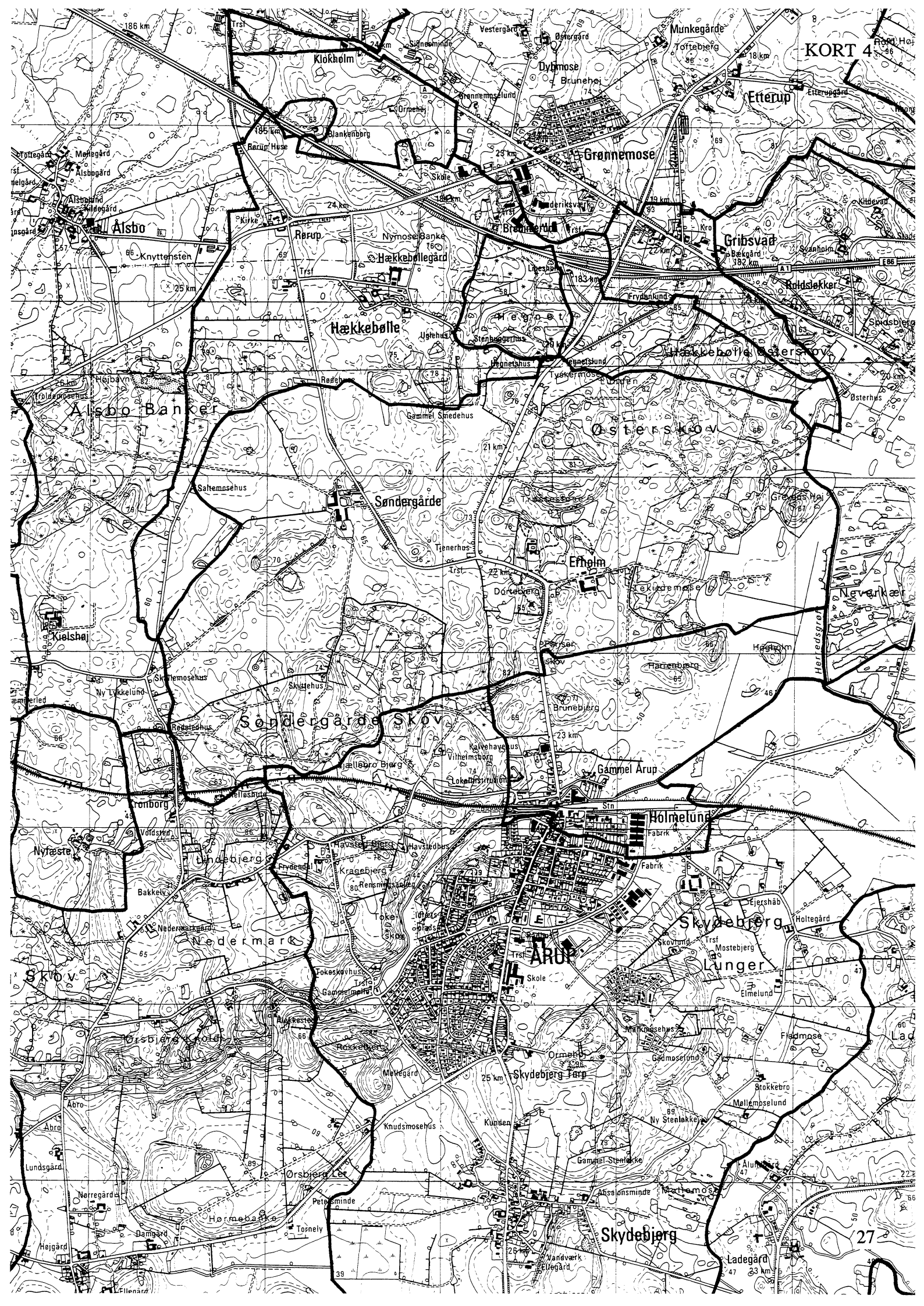
Hegnet

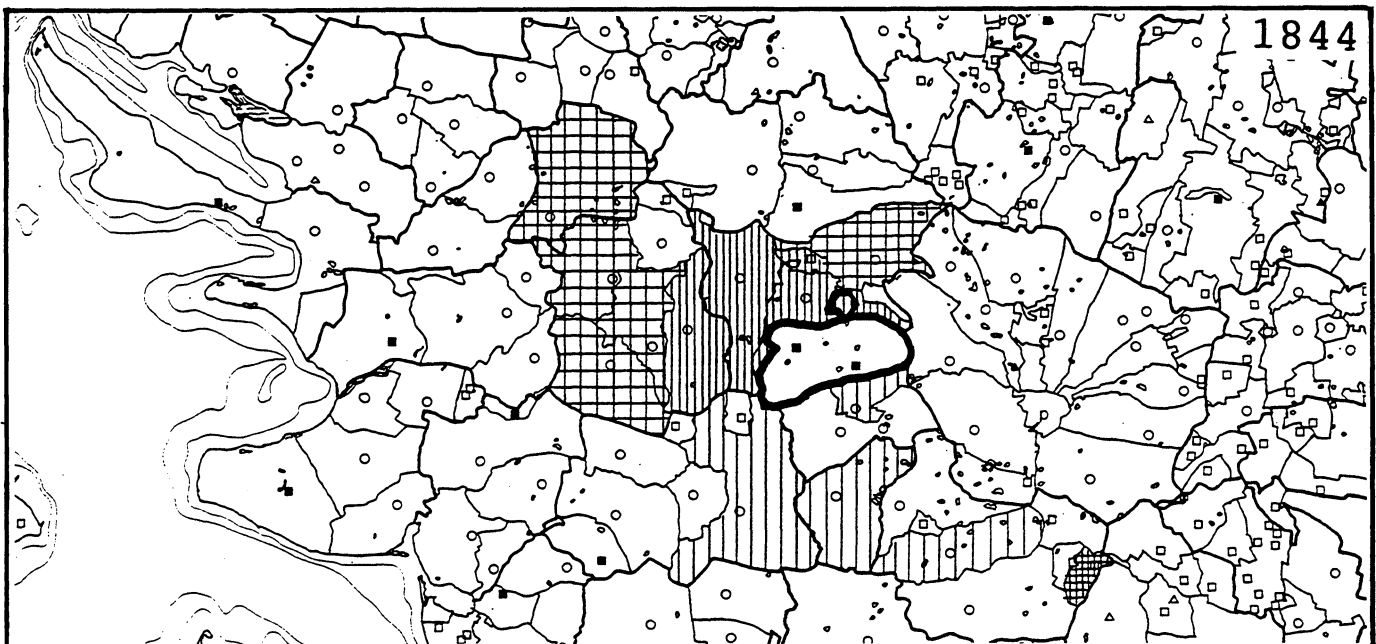
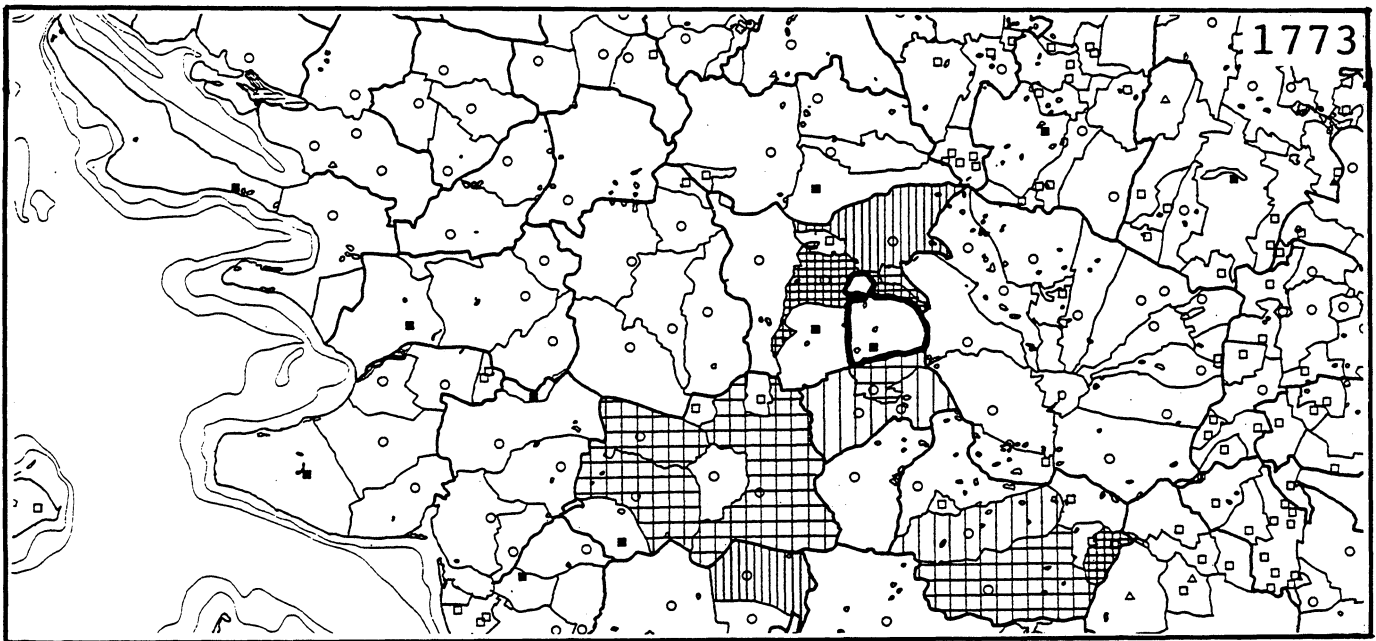
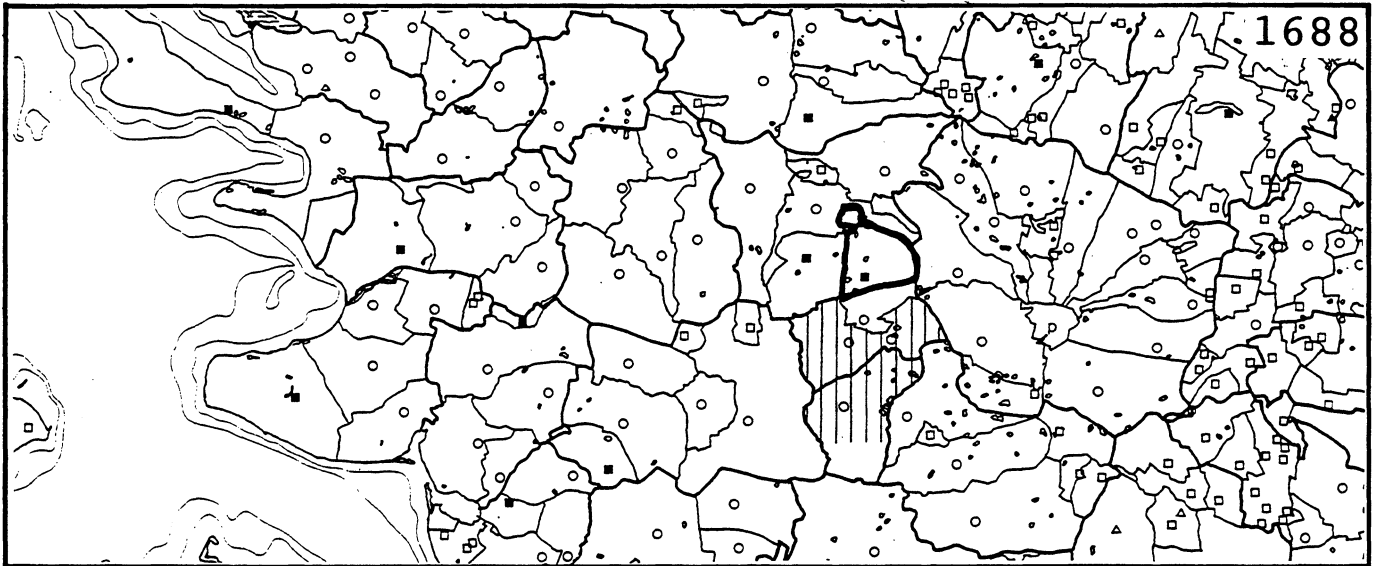
Søndergårde

Erholm

Arup

Vråstegård

Søndergårde

Fyns Amt	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	-------------------------	-------------------------	-----------------------

Navn: Søndergårde	Tidligere navn:
<p>Bemærkninger: Søndergårde er nævnt første gang i 1461 i formen Syndergaarde. Det oprindelige navn synes at være Astelbo Søndergårde. I 1498 benævnes den blot Astelbo.</p>	

Anlægstidspunkt: middelalder	Anlægsform: landsbyhovedgård (nedlagt landsby)
<p>Bemærkninger: Omkring år 1677 blev landsbyen Astelbo nedlagt, og jorderne lagt under Søndergårde.</p>	

Ejere:	
ca.1500 Henrik Brockenhuus	Fælles ejer med nabogårdene
1640 Hans Lindenov	Wedellsborg 1677-1759
1662 Københavns Universitet og Trinitatis kirke	Erholm fra 1759
1676 Wilhelm Fr. Wedell	
1759 Hans Simonsen	
nuværende ejer L.Chr.Cederfeldt de Simonsen	Stamhuset Erholm-Søndergårde 1777-1927

<p>Historiske tildragelser: Ejler Brockenhuus, der ejede Søndergårde fra 1566, blev for livstid fængslet på Dragsholm for sit foragtelige levned.</p>
--

Fyns Amt	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	-------------------------	-------------------------	-----------------------

Relikt - vurdering

Reliktvurderingen er foretaget på grundlag af sammenligninger af kort fra omkring år 1800 og år 1880 med nutidige kort og luftfoto	Velbevaret struktur	Delvis bevaret struktur	Opløst struktur	Bemærkninger
<p>Bygninger: Hovedbygningen er stadig to-fløjet, men bygningerne ser ud til at være blevet en del mindre. Voldgravene er fyldt op.</p> <p>Avlsgården har mistet den nordlige fløj, men er i stedet blevet forøget med flere bygninger nord for det oprindelige område.</p> <p>De fleste huse er bevaret</p> <p>Bebyggelsesgraden er ikke ændret meget ved nybebyggelse</p> <p>Andre anlæg: Den oprindelige have er blevet mindre</p> <p>Skove og vådområder:</p> <p>Ikke-agerarealer: Skovarealet er bevaret, men kun enkelte af vådområderne er bevaret.</p> <p>Særlige relikter:</p> <p>Arkæologiske interesser: Tomten af landsbyen Astelbo</p>	X	X		
<p>Tidspunkt for ændringer: Ændringerne ved hovedbygningen er sket efter 1890, mens avlsbygningen allerede er ændret en del på dette tidspunkt. Engområderne er først blevet opdyrket efter 1890.</p>				

Fyns Amt	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	-------------------------	-------------------------	-----------------------

Hovedgårdstaksten

			1662	1688	1770	1844	1870	1903	1956	
Tønder harkorn			90	36	36	36	52	47	46,6	
Bemærkninger:		skov:		9	9	9	8			

Fæstegodset

			1662	1688 ²⁾	1770	18	18	1903 ¹⁾		
Tønder harkorn			128	1366	265			48		
Bemærkninger:	1) Tallet omfatter hele stamhuset Erholm. 2) hele Wedellsborg grevskab.									

			1662	1688 ²⁾	1773	18 44 ¹⁾	18 62 ¹⁾	1903 ¹⁾		
Antal gårde			19	238	42	92	45	10		
Heraf i hovedgd. sognet			13	8	3	31	20	7		
Antal huse				161	2	60	81	35		
Heraf i hovedgd. sognet				2	0	26	32	26		
Fæsteenheder ialt				339	44	152	126	44		
Bemærkninger	1862 og 1903 er Erholm og Søndergårde.									

1) Tallet omfatter hele stamhuset Erholm. 2) Hele grevskabet Wedellsborg.

Godsfordelingen

	1662	17 73	18				
Antal bebyggelser hvor hovedgården har fæstegods	13	7					
Heraf samlinger på min. 3 gårde	2	6					
Antal egaliserede samlinger af gårde	0	2					

Hoveri

Antal hoveripligtige enheder o. 1770: 37

Hoveriets omfang pr. gs. gård:

a) pløjedage

b) spanddage 17

c) gangdage 40½

Bemærkninger: år 1773

Fyns Amt	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	-------------------------	-------------------------	-----------------------

Udviklingsbeskrivelse

a. Indtil cirka 1800:

Søndergårde omtales som hovedgård fra 1461. Den var oprindelig en landsbyhovedgård, der i 1624 siges at ligge "hos Asterbo". I 1498 benævnes også hovedgården Asterbo. Landsbyen var på 4 gårde. De lagdes i 1648 og 1677 under Søndergårdes avl. Søndergårde vurderedes i 1662 til 90 tdr.htk., men ved matriklen i 1688 nedsattes vurderingen til 36 tdr.htk. ager og eng og 9 tdr.htk. skov. Ejerlavet synes ikke udvidet yderligere. I 1754 lagdes gården sammen med nabohovedgården Erholm.

I 1682 var det dyrkede areal på 175 tdr.ld., der dyrkedes i tovangsbrug. Boniteten var forholdsvis god, og der var store eng-, overdrevs- og skovressourcer til hovedgården, der er placeret i en skovbygdegn.

Tilliggendet var i 1662 forholdsvis beskedent, men i 1669 tilkøbtes 85 tdr.htk., og da Søndergårde i 1677 tilskødedes grevskabet Wedellsborg, medfulgte 395 tdr. htk. bøndergods. I 1773 bestod bøndergodset af 42 gårde, der fortrinsvis var beliggende i Gelsted og Ejby sogne. 11 gårde i Tårup og 10 gårde i Ejby var egaliserede.

Fra 1759 lagdes Søndergårde sammen med Erholm, og de to godser oprettedes i 1761 til stamhus. Stamhuset havde jus patronatus til Rørup, Gelsted, Skydebjerg og Orte sogne.

b. Efter cirka 1800: Arealet til Søndergårde holder sig rimeligt stabilt i perioden her. o.1800 var der ca. 240 ha. ager og eng og 70 ha. skov. Skoven blev solgt fra i det her århundrede, og i dag opgøres ager/engarealet til 262 ha. Stabiliteten i arealtilligendets passer meget dårligt med de svingninger, der er i hovedgårdstaksten, som stiger fra 36 tdr.htk. til 52 tdr.htk. i løbet af 1800-tallet, hvorefter den falder lidt til 46 tdr.htk. i 1900-tallet, men det kan skyldes en kombination af fejlagtige opgørelser, og så en stigning i jordvurderingen i forbindelse med opdyrkingen af engjorden.

0.1800 var jorden delt op i 8 marker, som blev dyrket i 3 år og herefter lå med kløver til høslet og græsning i 5 år. Besætningen bestod da af 110 køer, 3 tyre, 16 stk. ungvæg, 12 får og 16 heste. Godset blev drevet af 41 hoveriydende gårde og en del husmandsdage. Hoveriet blev afløst i løbet af den første halvdel af 1800-tallet, og fæstegodset solgt fra i den anden halvdel af 1800-tallet og starten af 1900-tallet. 0. 1900 var jorden stadig delt i 8 marker, hvoraf 3 var brak eller lå med græs. Der var da 10 køer og 45 stk. ungvæg på godset. Gården blev drevet af 27 faste folk og 5 daglejere. I 1992 var der ingen besætning på gården, og på jorden dyrkedes der korn og frøgræs.

Fyns Amt	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
----------	------------------	------------------	----------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse: Interesse: Stor interesse: Særlig interesse:

Typologisk vurdering: Interesse.

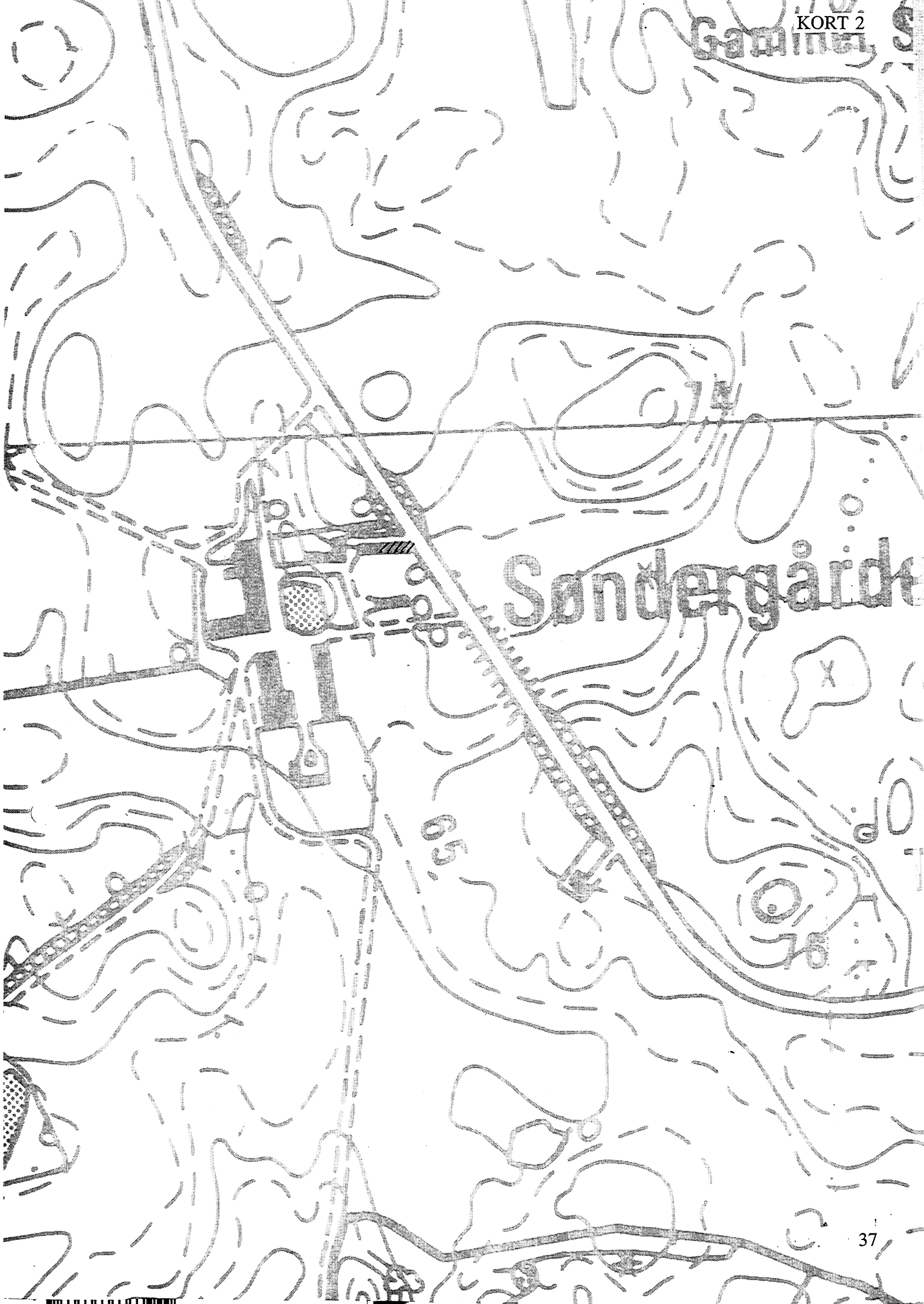
- 1) Søndergårde er opstået som landsbyhovedgård i senmiddelalderen. I løbet af 1600-tallet nedlagdes de resterende gårde i landsbyen Astelbo. Hovedgården er central-placeret i sit ejerlav og har ager/eng-orientering. Placeringen i en skovbygdegn giver sig udslag i store skovressourcer.
- 2) Efter nedlæggelsen af landsbyen Astelbo, nåedes et niveau af 45 tdr.htk., hvoraf 9 tdr. var skov. Den middelstore gård synes herefter ikke udvidet yderligere. Fra 1677 indgik Søndergårde i grevskabet Wedellsborg, og siden 1754 fulgte Søndergårde nabogodset Erholm, fra 1761 oprettet til stamhuset Erholm. Søndergårde har således i 300 år været en sekundær besiddelse med et separat tilliggende på o.40 fæstegårde, indtil frasalget af stamhusets fæstegods indledtes i 1851.
- 3) I 1876 blev der indrettet mejeri på Søndergårde.

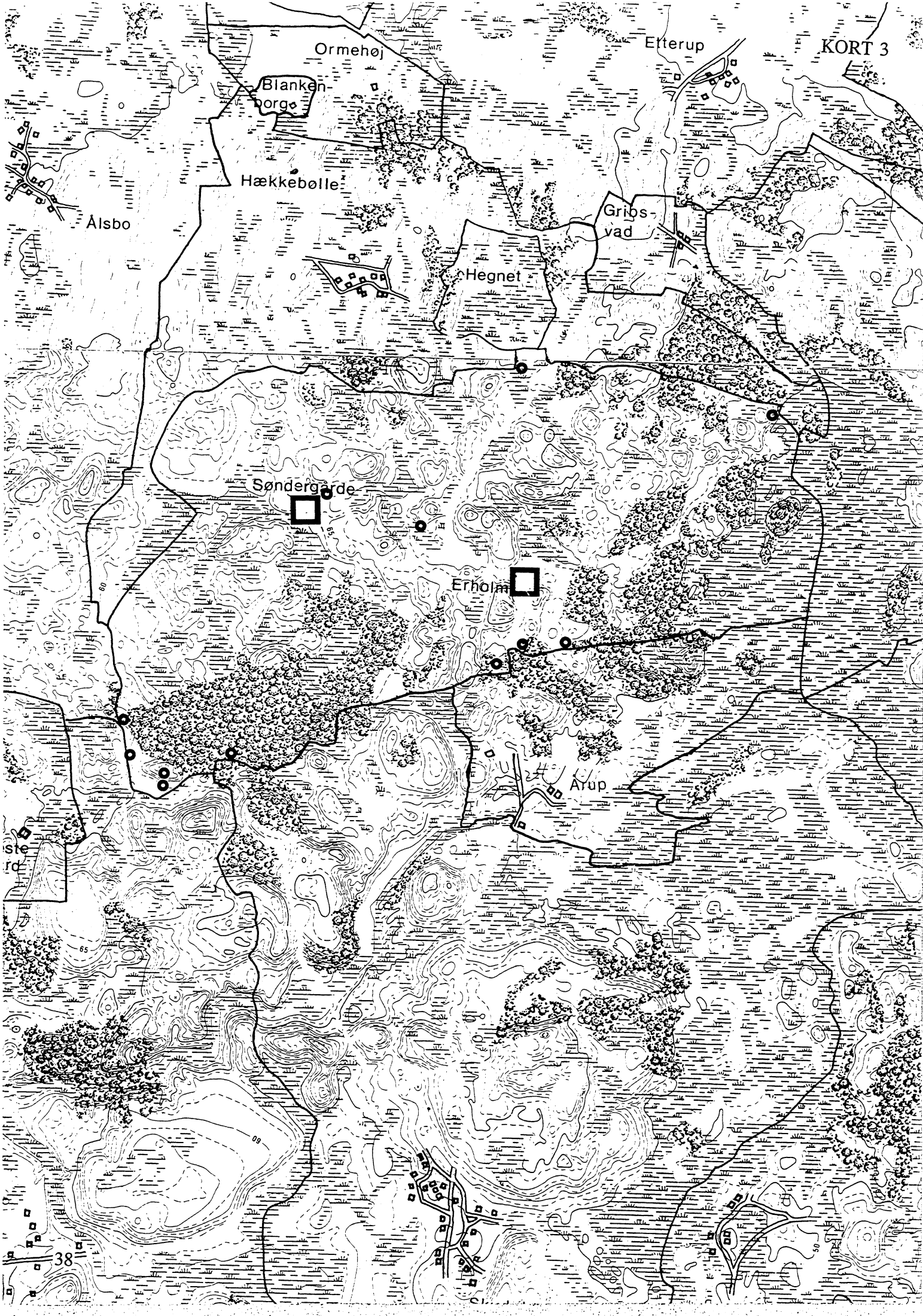
Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med en udvikling præget af gårdens århundredlange sekundære status.

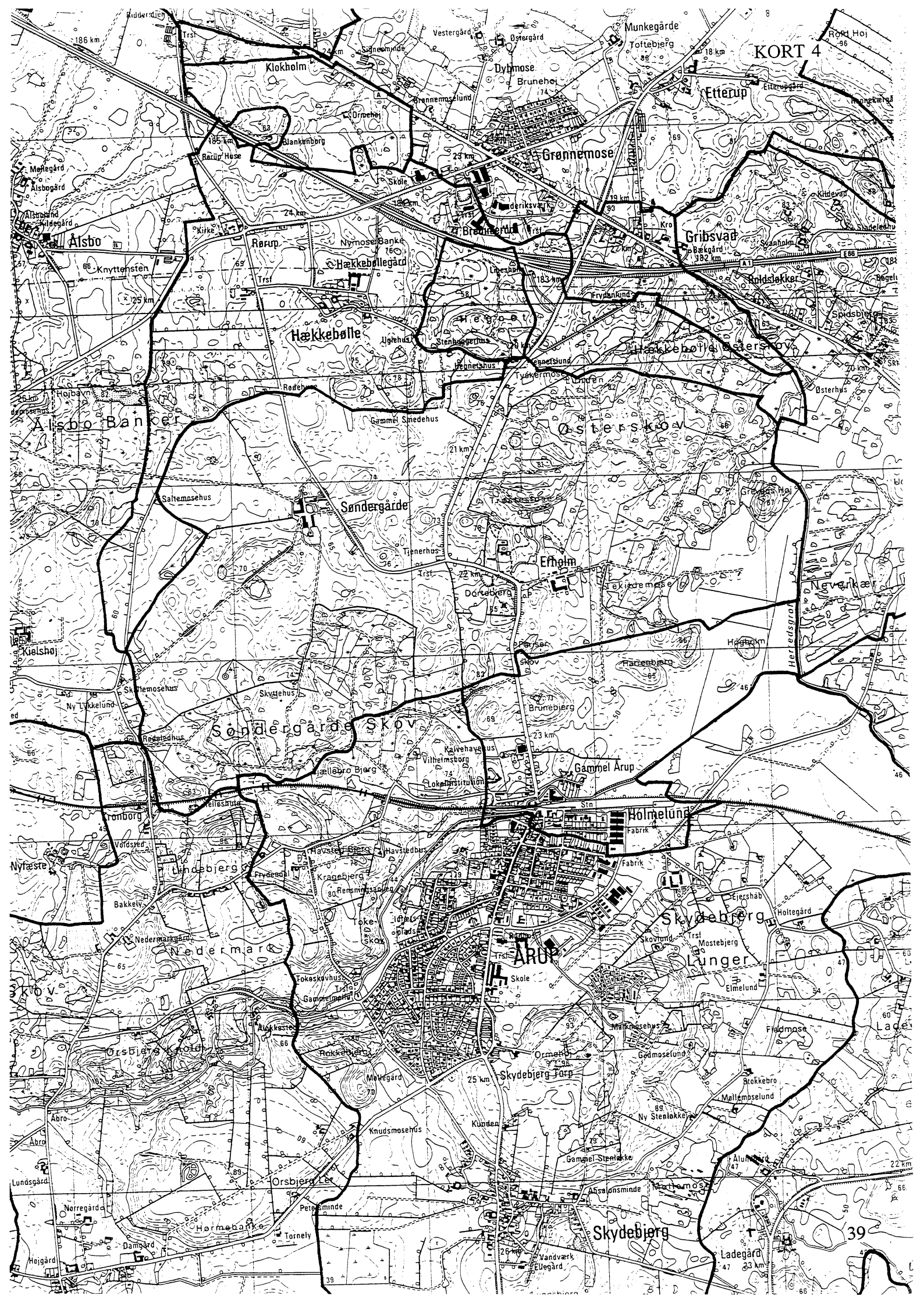
Relikt-vurdering: Interesse

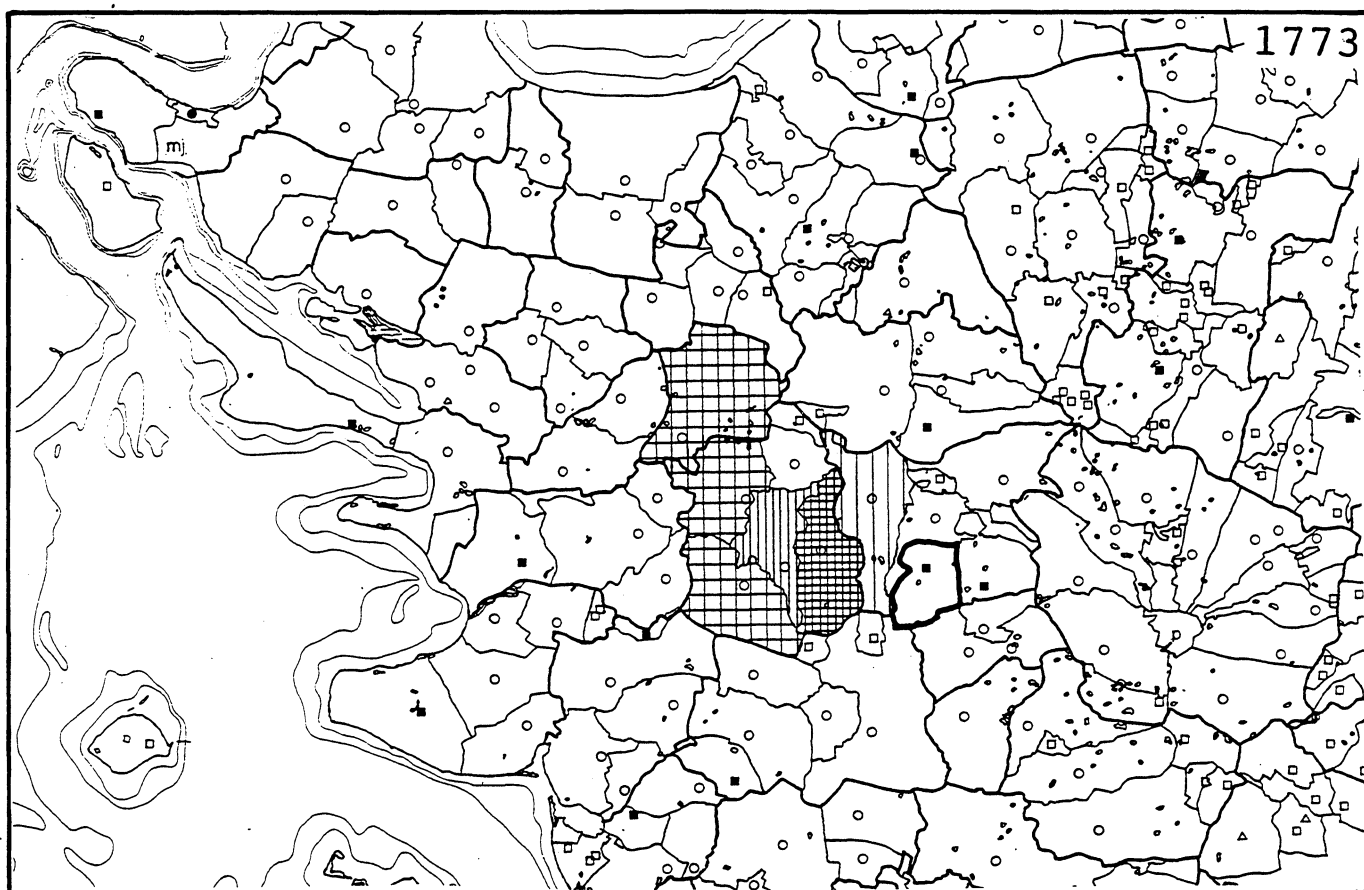
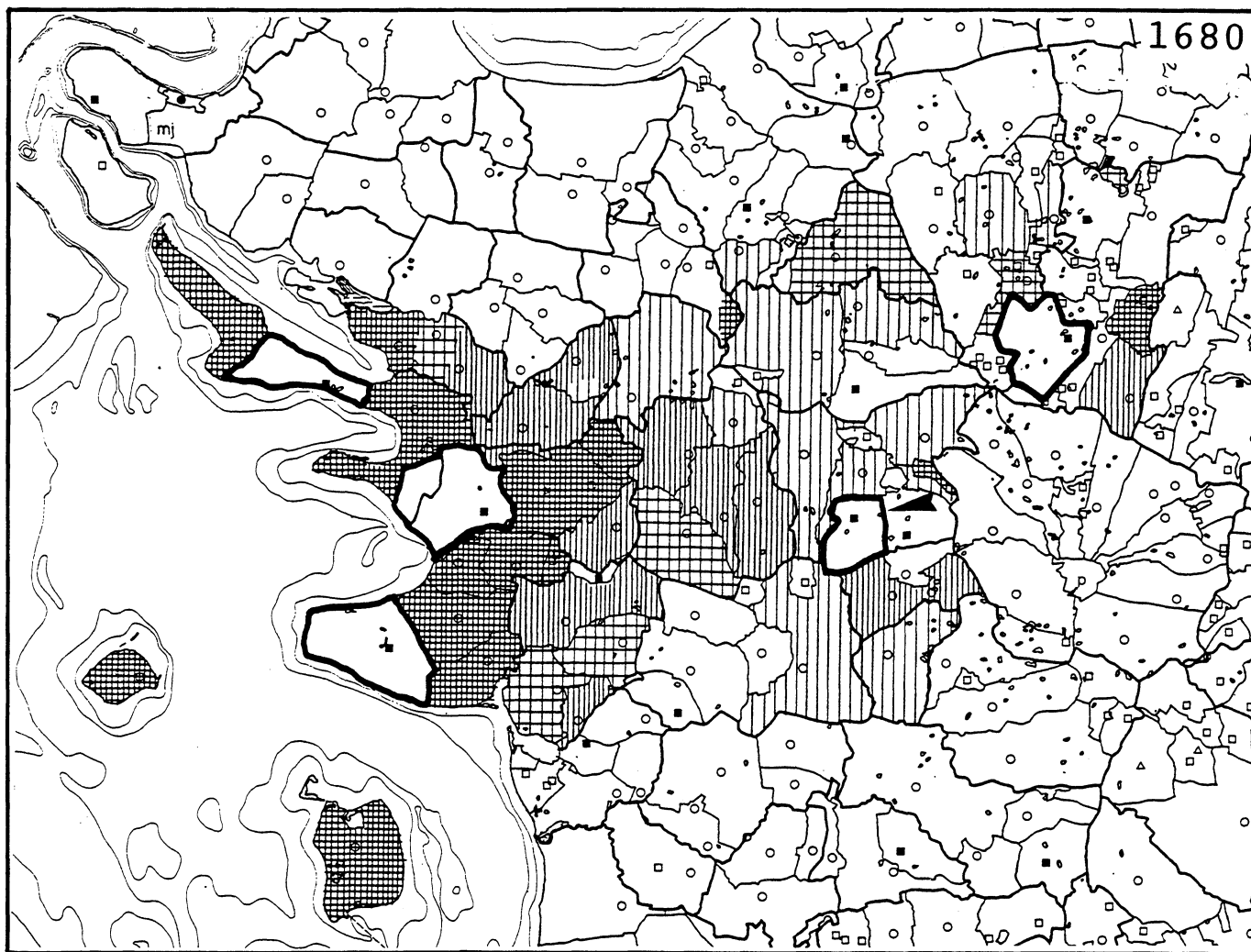
- 1) Hovedgårdsanlægget har en delvis bevaret struktur.
- 2) Ejerlavet er ikke præget af nybebyggelse. Skovarealet er bevaret. Kun enkelte af vådområderne er bevaret.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: Tomten af den nedlagte landsby Astelbo.

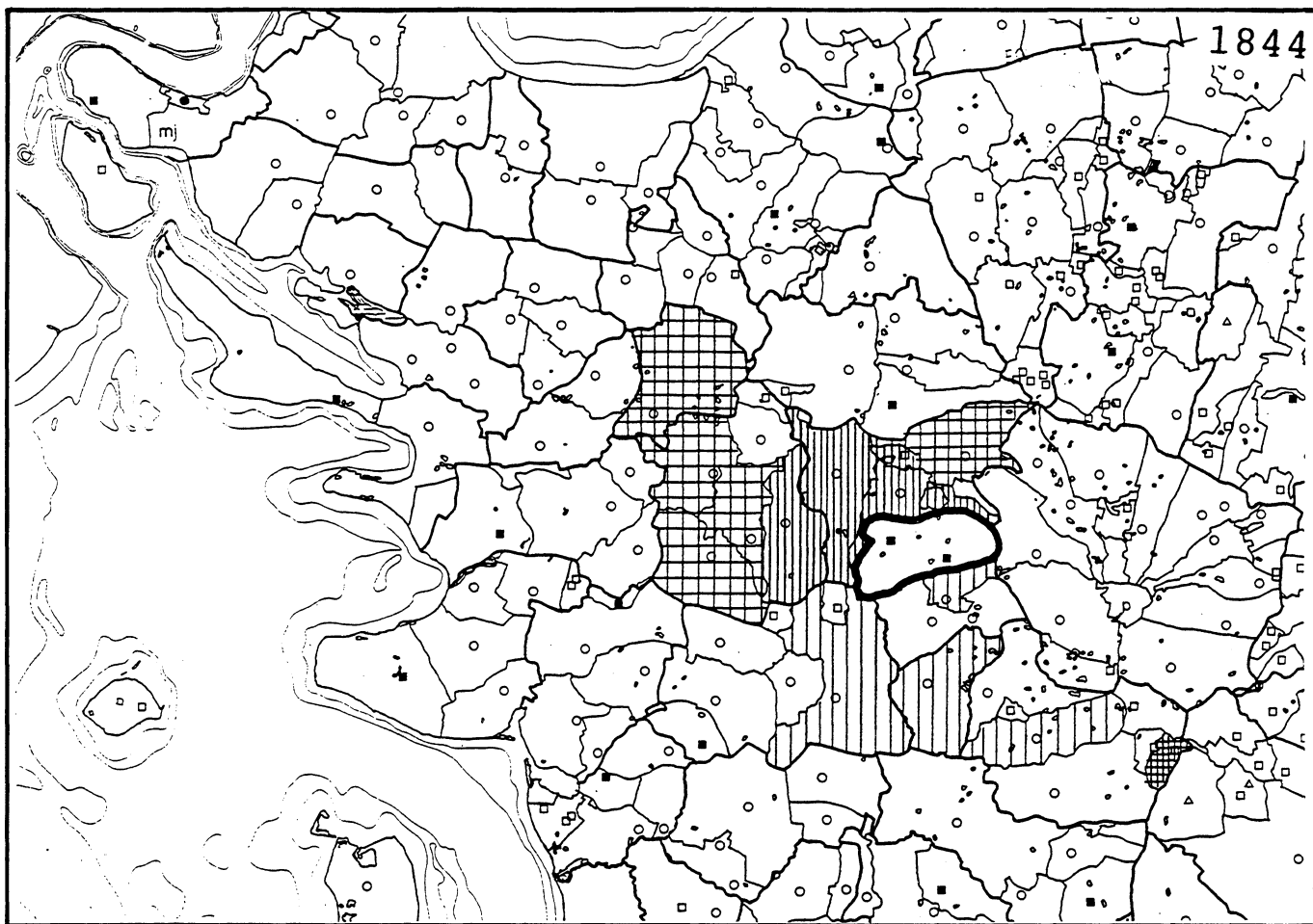
Søndergård

KULTURHISTORIE

1. Landsbyregistrering i Fyns Amt, foreløbig orientering, 1983
Landsbyregistrering i Fyns Amt, Historiske forhold, 1983
 - 1.01 Assens Kommune
 - 1.02 Bogense Kommune
 - 1.03 Broby Kommune
 - 1.04 Egebjerg Kommune
 - 1.05 Ejby Kommune
 - 1.06 Faaborg Kommune
 - 1.07 Glamsbjerg Kommune
 - 1.08 Gudme Kommune
 - 1.09 Haarby Kommune
 - 1.10 Kerteminde Kommune
 - 1.11 Langeskov Kommune
 - 1.12 Marstal Kommune
 - 1.13 Middelfart Kommune
 - 1.14 Munkebo Kommune
 - 1.15 Nyborg Kommune
 - 1.16 Nr. Åby Kommune
 - 1.17 Odense Kommune bind 1 og 2
 - 1.18 Otterup Kommune
 - 1.19 Ringe Kommune
 - 1.20 Rudkøbing Kommune
 - 1.21 Ryslinge Kommune
 - 1.22 Svendborg Kommune
 - 1.23 Sydlangeland Kommune
 - 1.24 Sønder sø Kommune bind 1 og 2
 - 1.25 Tommerup Kommune
 - 1.26 Tranekær Kommune
 - 1.27 Ullerslev Kommune
 - 1.28 Vissenbjerg Kommune
 - 1.29 Ærøskøbing Kommune
 - 1.30 Ørbæk Kommune
 - 1.31 Årslev Kommune
 - 1.32 Aarup Kommune
 - 7.06 Svendborg Kommune, 1995
 - 7.07 Tranekær Kommune, 1995
 - 7.08 Hårby Kommune, 1995
 - 7.09 Gudme Kommune, 1995
 - 7.10 Glamsbjerg Kommune, 1995
 - 7.11 Egebjerg Kommune, 1995
 - 7.12 Ejby
 - 7.13 Langeskov og Munkebo Kommune, 1995
 - 7.14 Nyborg og Ullerslev Kommune, 1995
 - 7.15 Ryslinge Kommune, 1995
 - 7.16 Rudkøbing Kommune, 1995
 - 7.17 Ringe Kommune, 1995
 - 7.18 Otterup Kommune, 1995
2. Sektorplanlægning i det åbne land Fredningsplan, Supplerende oplæg vedrørende udpegning af bevaringsværdige landsbyer og sikring af kirkeomgivelser. juni 1984. Udgået.
 3. Sektorplanlægning i det åbne land, Fredningsplanlægning Kulturhistoriske forhold, 1984
 4. Landskabsarkitektonisk registrering af hovedgårde, 1988
 5. Vand- og vandkraftsudnyttelse på Fyn, 1989
 6. Landsbyer med særlige bevaringsinteresser, 1992
 7. Hovedgårdsregistrering i Fyns Amt, Skemaer og kort.
 - 7.01 Kerteminde Kommune, 1994
 - 7.02 Faaborg Kommune, 1994
 - 7.03 Odense Kommune, 1995
 - 7.04 Assens Kommune, 1995
 - 7.05 Bogense Kommune, 1995

NATURFORVALTNING

Fredninger / beskyttet natur

1. Registrering af kirkeomgivelsesfredninger i Fyns Amt, 1980
2. Oversigt over fredede arealer og naturfredningslovens beskyttelses- og byggelinier i Fyns Amt 1981 Udgået.
3. Oversigt over vandløb omfattet af naturfredningslovens § 43 I Fyns Amt, 1983 Udgået.
4. Fredninger i Fyns Amt, 1989
 - 14.1 Nordlige fredningskreds
 - 14.2 Sydlige fredningskreds
 - 14.3 Vestlige fredningskreds

Planlægning

1. Sektorplanlægning i det åbne land Fredningsplan oplæg, juni 1983. Udgået.
2. Forslag vedrørende udbygning af det rekreative hovedstinet, 1984.
3. Sektorplanlægning i det åbne land, Fredningsplan foreløbigt tryk, 1986. Udgået.
4. Fredningsplanlægning, Handlingsprogram, forslag 1987. Udgået.
5. Fredningsplanens Handlingsprogram, 1989
6. Fredningsplan, 1991.

Registrering / overvågning / pleje

1. Oversigt over biologiske interesseområder i Fyns Amt, 1981
2. Stævningskove på Langeland, 1988
3. Naturpleje 1987, 1988.
4. Naturpleje 1988, 1989.
5. Overvågning af fuglelokaliteter i Fyns Amt, 1989.
6. Overvågning af fugle i Fyns Amt 1988, 1990.
7. Naturpleje 1989, 1990.

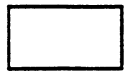
Henvendelse vedrørende publikationer kan ske til:

Fyns Amt, Natur- og vandmiljøafdelingen,
Ørbækvej 100 5220 Odense SØ, tlf. 6556 1000

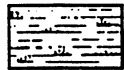
8. Overvågning af padder i Fyns Amt 1988, 1990.
9. Stævningskove på Fyn, 1990
10. Moser i Fyns Amt - Nyborg Kommune, 1991
11. Moser i Fyns Amt - Tommerup Kommune, 1991
12. Moser i Fyns Amt - Odense Kommune, 1992
13. Moser i Fyns Amt - Faaborg Kommune, 1992
14. Strandenge i Fyns Amt, 1993
15. Insekter i Naturplejen, 1995
16. Slåning af Vejukanter, 1995
17. Moser i Fyns Amt - Marstal og Ærøskøbing kommuner, 1995

Signaturforklaring

Kort 3

Agerland

Eng/mose

Skov

Bakkeoverdrev

Hovedgård med voldgrav

Hovedgård

Voldsted

Gård

Mølle

Teglværk

Smedie

Hus

Kalkovn

Kort 5

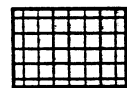
Ejerlavskort med påtrykte ejersignaturer

Hovedgårdstakst

0-25%

25-50%

50-75%

75-100%